

УДК 331.101.26

JEL Classification: J01; J21; J43; Q18

DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202104051>

О. М. МОГИЛЬНИЙ, доктор економічних наук, професор
Н. І. ПАТИКА, докторка економічних наук, професорка
О. Ю. ГРИЩЕНКО

Вплив карантинних обмежень, пов'язаних із COVID-19, на ринок праці та зайнятість у сільській місцевості¹

Мета статті – оцінити вплив обмежувальних карантинних заходів 2020-2021 рр., пов'язаних з поширенням пандемії COVID-19, на ринок праці в сільській місцевості, рівень зайнятості та масштаби бідності сільського населення.

Методика дослідження. Підґрунтям для дослідження стали загальнонаукові та економічні методи, творча спадщина фундаторів класичної політичної економії, публікації українських учених з питань впливу карантинних обмежень, пов'язаних із поширенням пандемії COVID-19, на соціально-трудова відносини в сільській місцевості, нормативно-правові акти, дані Державної служби статистики України і Державної служби зайнятості, електронні ресурси та інші джерела. Монографічний підхід використано під час аналізу динаміки рівня зайнятості сільського населення, змін на ринку праці та масштабів бідності, спричинених уведенням локдаунів 2020-2021 рр. Нормативний та позитивний підходи застосовано для висвітлення трудового потенціалу сільської місцевості і можливостей його реалізації в умовах пандемії. Низка прийомів абстрактно-логічного інструментарію дозволили сформулювати проміжні й прикінцеві висновки і пропозиції.

Результати дослідження. Розглянуто феномен категорії «праця», як процесу свідомої і цілеспрямованої діяльності на перетворення природних та економічних факторів виробництва з метою задоволення потреб людини. Виокремлено інституційні передумови просторової відмінності щодо концентрації робочих місць у сільській і міській територіях та безупинного поглиблення нерівності в їх розвитку. Проаналізовано зміни, викликані низкою обмежень на економічну діяльність з метою запобігання поширенню на території України пандемії COVID-19, у сфері зайнятості сільського населення за віковими групами, статусом зайнятості, рівня безробіття серед осіб працездатного віку, чисельності працівників, які отримали статус безробітного, а також навантаження на одне вакантне місце, зареєстроване в Державній службі зайнятості (ДСЗ), динаміку надання нею послуг мешканцям сільської місцевості.

Спростована суспільна думка про те, що у сфері зайнятості та ринку праці в сільській місцевості через недотримання карантинних обмежень на економічну діяльність, технологічні особливості аграрного виробництва і нижчу щільність сільського населення воно менше потерпає від карантинних заходів. Унаслідок запровадження двох загальноукраїнських локдаунів 2020-2021 рр. кількість зайнятого сільського населення скоротилася на 361 тис. осіб, або на 7%, із них працюючих за наймом – на 198 тис. і самозайнятих – на 153 тис. осіб. Рівень безробіття за вказаний період також зріс на 1,7 в. п., або до 11,5%. У квітні – травні 2021 р. статус безробітних, звільнених із підприємств сільського, лісового та рибного господарства, отримали майже 120 тис. працівників, або кожен п'ятий від загального підсумку в економіці. Удвічі зросла кількість претендентів на одну вакансію в сільській місцевості, за одночасного скорочення фінансових можливостей ДСЗ, особливо щодо провадження активних форм відновлення зайнятості. Інтегральним наслідком карантинних обмежень стало поширення масштабів бідності серед сільського населення та ще більше соціальне відчуження осіб із незахищеною самозайнятістю.

Елементи наукової новизни. Набули подальшого розвитку методичні підходи до оцінювання негативного впливу карантинних обмежень, пов'язаних із поширенням пандемії COVID-19, на сферу сільської зайнятості, ринок праці у сільській місцевості та добробут сільських домогосподарств.

Практична значущість. Результати впливу карантинних обмежень на стан зайнятості та ринок праці у сільській місцевості 2020-2021 рр. можуть бути враховані під час опрацювання першочергових заходів щодо підтримки мікро- і малого підприємництва та самозайнятих осіб аграрної сфери в екстремальних умовах життєдіяльності суспільства, подібних до пандемії. Табл.: 3. Рис.: 5. Бібліогр.: 35.

Ключові слова: карантинні заходи; зайнятість; ринок праці у сільській місцевості; безробіття сільського населення; вакансії; доходи сільських домогосподарств.

© О. М. Могильний, Н. І. Патика, О. Ю. Грищенко, 2021

¹ У статті представлені результати дослідження, отримані в процесі виконання проекту «Оцінювання впливу карантинних заходів, пов'язаних з COVID-19 для аграрного сектору й продовольчої безпеки держави та розроблення алгоритму дій щодо мінімізації негативних наслідків» № 2020.01/0313 конкурсу «Наука для безпеки людини та суспільства» за рахунок грантової підтримки Національного фонду досліджень України.

Могильний Олексій Миколайович – доктор економічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу організації наукових досліджень та інноваційного розвитку, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: o.mogilnyi@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>

Патика Наталія Іванівна – докторка економічних наук, професорка, завідувачка відділу соціально-економічного розвитку сільських територій, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: n_patyka@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0062-7631>

Грищенко Олена Юріївна – завідувачка сектору інформаційного забезпечення досліджень, Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» (03127, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 10)

E-mail: lena@iae.kiev.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2271-3629>

Постановка проблеми. Для поліпшення бізнес-клімату та підтримки вимушено безробітних працівників і їх сімей в період карантинних обмежень, пов'язаних з поширенням пандемії COVID-19, було прийнято низку законодавчих і нормативно-правових актів на їх виконання. Зокрема, у період першого локдауну, встановленого постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» з 12 березня по 3 квітня 2020 року [22], звільнено суб'єктів господарювання від штрафних санкцій за порушення податкового законодавства; введено мораторій на податкові та інші перевірки; надано двомісячні пільги на плату за землю і податку на нежитлову нерухомість; звільнено ФОП від сплати ЄСВ за себе (березень – квітень 2020 р.) тощо. Органам місцевого самоврядування надавалося право вносити зміни до рішень центральних органів влади у разі зменшення ставок єдиного податку, а також плати за землю і податку на нерухоме майно стосовно об'єктів нежитлової нерухомості.

Під час наступного етапу протиепідемічних заходів з 19 грудня 2020 р. по 30 квітня 2021 р., а саме – встановлення «зеленого», «жовтого» чи «помаранчевого» рівнів епідемічної небезпеки, які визначалися залежно від ситуації у кожному регіоні, вводилися обмеження, пов'язані з проведенням масових заходів, перевезенням пасажирів громадським транспортом, наданням послуг закладами громадського харчування, діяльністю суб'єктів господарювання, які обслуговують відвідувачів, та інші. Для часткової компенсації доходів працівникам, які втрачали роботу було продовжено спрощену процедуру реєстрації в Державній службі зайнятості (ДСЗ) через портал державних

послуг «Дія» та отримання допомоги по безробіттю, скасовано норму про скорочення тривалості її виплати на 90 календарних днів, збільшено розмір мінімальної допомоги по безробіттю особам, які з об'єктивних причин не були застраховані, із 650 до 1000 грн на місяць у період карантину тощо.

Одним з інтегральних підсумків реалізованих заходів, спрямованих на подолання безробіття внаслідок пандемії, мало бути створення додатково 500 тис. нових робочих місць у 10 секторах економіки, в тому числі 85 тис. у сільському господарстві з оплатою праці не менше 8 тис. грн. Це давало шанс громадянам зберегти узвичаєні стандарти споживання на період карантинних обмежень, а мікро- і малим підприємцям не згортати бізнес і навіть розвиватися, відкриваючи нові стартапи у сфері послуг [21].

Проте аналіз кон'юнктури сільського ринку праці у період карантинних обмежень 2020-2021 рр. показав, що очікування урядовців, мікро-, малого- і середнього бізнесу, найманих працівників і суспільства виявилися дещо завищеними. Це при тому, що рівень зайнятості населення, створення нових робочих місць з гідними умовами й конкурентною оплатою праці незалежно від ситуації має постійно перебувати у фокусі державної політики, центральних і місцевих органів влади та інституцій зі спеціальними повноваженнями. Державі при цьому відводиться активна регулююча роль, а не статиста. Оскільки лише працівники, зайняті продуктивною працею, створюють додану вартість, забезпечують свій добробут і збалансований економічний розвиток, наповнюють ресурсами фонди соціального страхування та вкрай потрібні бюджетні програми в медицині, освіті, обороні, культурі та інших сферах життєдіяльності держави. При повній зайнятості скорочується бідність і

зменшується нерівність серед домогосподарств у доходах і майні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові колективи, вчені, експерти й політики різнобічно досліджують небачені раніше виклики для ринку праці та зайнятості, в тому числі сільського населення, пов'язані з пандемією хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Зокрема, це публікації: Т. Богдан [2] - аналізує фінансовий пакет антикризової підтримки економіки та населення в Україні, його роль у стримуванні пандемії і запобіганні глибокому економічному спаду; С. Діденка [7] - сфокусував увагу на впливові коронакризи на життя українців, А. М. Колода [13] - розкриває своє бачення моделі праці й зайнятості, адекватної умовам першої половини XXI ст., виокремлює нові грані в умовах настання коронакризи та її наслідків; В. І. Костириці, Т. В. Бурлай [14] - рекомендують план дій для національних урядів в умовах пандемії COVID-19 з пріоритетністю розв'язання проблеми розбалансування внутрішніх ринків праці і соціально-трудова відносин України та ЄС за допомогою інструментів державної політики; О. Крамара [15] - звертає увагу на масштабне приховане безробіття, особливо серед сільського населення, та недосконалість офіційної статистики з цього питання; Е. М. Лібанової [16] - оцінено попередні соціально-економічні наслідки від COVID-19 та потенційні ризики в майбутньому; М. Й. Маліка, В. А. Мамчура [17] - висвітлюють соціально-економічну орієнтацію сімейних фермерських господарств у кризових умовах; Нартюк О. В. та ін. [23] - виокремлюють базові чинники впливу та визначають основні шляхи забезпечення зайнятості сільського населення в Україні; М. М. Руженського, М. М. Руженського [26] - пропонують методичні підходи до створення нових робочих місць і збереження існуючих, як необхідної умови збалансованого соціально-економічного розвитку; І. З. Сторонянської, Л. Я. Бенювської [28] - досліджують економіку регіонів в умовах коронакризи та її вплив на податкові надходження місцевих бюджетів; О. В. Ходаківської, М. І. Пугачова та ін. [29] - систематизують чинники впливу карантинних заходів, пов'язаних з COVID-19, на аграрний сектор, сільську зайнятість та продовольчу безпеку держави; В. С. Шибаніна, Ю. А. Кормишкіна [31] - ідентифікують можливості дивер-

сифікації використання трудового потенціалу сільських територій та роль і значення нетипових форм зайнятості в кризових умовах; А. Кучера, М. Хелдак, В. Разки та ін. [32] - оцінюють ступінь впливу різноманітних чинників на зайнятість у сільському господарстві України. Вивченню впливу проблем поширення пандемії COVID-19 на сільські ринки праці та зайнятість сільського населення значну увагу приділяють також іноземні дослідники [33-35].

Разом із тим, незважаючи на наявність наукових праць, які висвітлюють різні аспекти зайнятості й функціонування сільського ринку праці, питання впливу поширення пандемії COVID-19 та обмежувальних карантинних заходів на них потребують ґрунтовнішого вивчення для адекватної відповіді на можливі форс-мажорні виклики у майбутньому.

Мета статті - оцінити вплив обмежувальних карантинних заходів 2020-2021 рр., пов'язаних з поширенням пандемії COVID-19, на ринок праці в сільській місцевості, рівень зайнятості та масштаби бідності сільського населення.

Методологія дослідження. Підґрунтям для дослідження стали загальнонаукові та економічні методи, творча спадщина фундаторів класичної політичної економії, публікації українських і зарубіжних учених з питань впливу карантинних обмежень, пов'язаних з поширенням пандемії COVID-19, на соціально-трудова відносини в сільській місцевості, нормативно-правові акти, дані Державної служби статистики України і Державної служби зайнятості, електронні ресурси та інші джерела. Методологічною основою дослідження є системний підхід до вивчення аналізованих явищ і процесів та діалектичний метод пізнання, які дозволили комплексно розглянути процеси, пов'язані із впливом обмежувальних карантинних заходів на ринок праці сільської місцевості, рівень зайнятості та масштаби бідності сільського населення. При узагальненні науково-методичних підходів, формулюванні проміжних та прикінцевих висновків і пропозиції використано прийоми абстрактно-логічного інструментарію, аналіз і синтез, аналогію й порівняння. З метою оцінки впливу обмежувальних карантинних заходів 2020-2021 рр., пов'язаних з поширенням пандемії COVID-19, на ринок праці сільської місцевості, рівень зайнятості та масштаби

бідності сільського населення в аналітичних дослідженнях застосовано економіко-статистичні методи (порівняльного аналізу, середніх і відносних величин, трендовий аналіз, графічний метод, індексний аналіз тощо). Нормативний та позитивний підходи застосовано для висвітлення трудового потенціалу сільської місцевості і можливостей його реалізації в умовах пандемії.

Виклад основних результатів дослідження. Праця як соціально-економічна категорія. Більше чотирьох століть категорія «праця» не зникає з радарів політичної економії, зародження якої, як мистецтва державного управління господарством, пов'язують із А. Монкрет'еном (1575-1621) – автором «Трактату політичної економії» (1615). Значний інтерес до феномену «праці» розпочався, коли їй було відведено визначальну функцію у процесі ціноутворення на товари, що є рушієм ринкової економіки. Один із засновників теорії трудової вартості В. Петті (1623-1687) зазначав, що «праця – батько багатства, а земля – його мати». До проблеми визначення вартості він підходив з позиції еквівалентного обміну, який визначається затратами праці на виробництво товарів і залежить від її продуктивності в різних галузях економіки [19, с. 59-60].

Пізніше трудова теорія вартості була розвинена фундаторами класичної політичної економії та їхніми послідовниками П. Буагільбером (1646-1714), Д. Рікардо (1723-1790), А. Смітом (1772-1823), К. Марксом (1818-1883), М. Туган-Барановським (1865-1919), а також іншими прихильниками цього напряму досліджень соціально-економічних явищ і процесів. Нині трудова теорія вартості описується в підручниках з історії економічних учень. Проте її значення не втрачає актуальності і в нинішніх умовах. До прикладу, прихильники беззастережного «запуску» ринку землі для аргументації своєї позиції порівнюють земельні ділянки сільськогосподарського призначення із квартирами, чи автомобілями, які вільно купуються та продаються. На наше переконання, це помилковий підхід, особливо у стратегічному сенсі, адже земельна ділянка специфічний товар, який має ціну, але не має вартості, бо створена не людською працею, а самою Природою. Через це не ціна єдина має бути регулятором кон'юнктури такого специфічного ринку. Державами навіть із ринково-ліберальними системами, як правило,

уводяться різноманітні вимоги до потенційних власників угідь, визначаються обмеження на ринковий обіг прав на земельні ділянки, встановлюються жорсткі екологічні стандарти землеробства тощо. Адже проблеми сталого продовольчого забезпечення населення, хижацької експлуатації природних ресурсів, погіршення екології і зміни клімату в оглядовій перспективі лише загострюватимуться. Крім іншого, екстерналії в умовах стихійного земельного ринку непрогнозовані, а суспільний інтерес завжди має імперативно домінувати над егоїстичними інтересами власників великого приватного капіталу.

Проте це вже дискусійна тема для іншого дослідження. Тут нам достатньо зазначити, що трудова теорія вартості заклала методологічне підґрунтя для наукових течій, які з'явилися пізніше. Найпопулярнішими серед них стали гранична (маржинальна) корисність, мінова вартість, раціональні очікування та інші соціально-психологічні концепції. На думку вчених, закономірності ціноутворення, що були відкриті за весь період еволюції економічної думки і розвитку економічного світогляду загалом, тяжіють до методологічного синтезу, який враховує раціональні здобутки різних концепцій. Для нас важлива сама констатація факту, що праця, як процес свідомої й цілеспрямованої діяльності людини на перетворення природних і економічних факторів виробництва з метою задоволення потреб домогосподарств та суспільства, в усі часи й в усіх народів завжди перебуває у фокусі уваги державної регуляторної політики.

Із повсякденного життя відомо, що міста заможніші ніж села завдяки більшій скупченості людей різних професій, неоднакових видів діяльності, постійному процесу обміну їх результатами та більшому платоспроможному попиту населення на матеріальні й духовні блага. Ця закономірність щодо просторової нерівності має тенденцію до поглиблення залежно від етапів технологічного поступу економіки. Як наслідок, постійно генерується нерівність у доходах і майні, у можливостях накопичення, розвитку й реалізації людського, соціального й фізичного капіталів, у доступі до суспільних благ, у соціальному статусі та інших визначальних умовах життєдіяльності людей. Така нерівність сприймається громадянами як гостра соціальна несправедливість і дискримінація за місцем проживання, яка є основною причиною

втечі молоді із сільської місцевості, депопуляції та занепаду поселенської мережі.

Напевне одним із перших помітив комплексний утворювальний ефект від взаємодії численних ремесл і занять Б. Латіні (1220-1294), назвавши його спільним благом. У теперішніх економічних теоріях концентрація взаємозалежних виробничих і комерційних підприємств, інфраструктурних об'єктів, різноманітних науково-дослідних та сервісних установ, навчальних закладів, органів управління та інших структур, розміщених на одній адміністративно-територіальній одиниці, отримала назву економічного кластера [12, с. 146].

Повертаючись до об'єктивного процесу зникнення застарілих робочих місць і створення нових для продуктивної праці, згадаємо видатного вченого Дж. М. Кейнса (1883-1946). У своїй статті «Економічні можливості наших онуків» (1934), написаній у період Великої депресії, зазначав, що прийдешні покоління знімуть з порядку денного питання про повну зайнятість громадян за їх покликаннями і здібностями [11, с. 60-69].

Маємо визнати, що відомий економіст переоцінив можливості нащадків з огляду на глобальне загострення проблем ринку праці й зайнятості, стрімке поглиблення просторової нерівності, особливо щодо стартових можливостей громадян у соціально-економічній сфері як у постіндустріальних економіках, так і в тих, де переважають III-IV технологічні уклади. Цілями сталого розвитку ООН до 2030 р. передбачено зобов'язання для усіх країн «сприяти поступальному, інклюзивному та сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості для всіх» [30]. Зазначені цілі адаптовані до пріоритетів нашої держави і здійснюється відповідний моніторинг їх виконання.

Особливої гостроти ця соціально-економічна проблема набула останнім часом в умовах обмежень на економічну діяльність та переміщення громадян у період локдаунів, викликаних COVID-19. Для уповноважених державних органів України стало неабияким викликом забезпечити кожному громадянину конституційне право (ст. 43) «на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується». Це виявилось надзвичайно складним і навіть непосильним, незважаючи на задіяні ресурси й використання універсаль-

ного набору інструментарію для продуктивної зайнятості, гідної праці й належних доходів населення, особливо працездатного віку.

На цю думку наштовхує ситуація на ринку праці й зайнятості у сільській місцевості, де таке явище як безробіття в умовах соціалізму взагалі було неприпустимим, оскільки вважалося дармоїдством, або соціальним паразитизмом. За що передбачалася відповідальність громадян, аж до кримінальної. Проте з початком 90-х років минулого століття в Україні фундаментальні чинники попиту й пропозиції на робочу силу в сільській місцевості стали вкрай розбалансованими, незважаючи на пом'якшуючі чинники - урбанізацію, міграційні потоки, демографічну кризу, прийняття низки нормативно-правових актів тощо.

Зниження рівня зайнятості населення та його економічної активності негативно впливає на динаміку макроекономічних показників. Частка ВВП сільського, лісового та рибного господарства (за виробничим методом і фактичних цінах) у I кварталі 2021 р. становила 2,8% проти 2020 р. - 2,9% і такого ж періоду 2019 р. - майже 3% до загального підсумку [3]. Це при тому, що ланцюговий індекс (місяць до попереднього місяця) споживчих цін за вказаний період на харчові продукти і безалкогольні напої щороку зростає. За фактом маємо відносно зменшення розмірів виробництва підприємств аграрних галузей порівняно з іншими секторами економіки, зокрема, й через безробіття і зниження економічної активності працівників.

Американський вчений Артур Оукен (1928-1980) математично довів залежність між темпом приросту ВНП і рівнем безробіття (закон Оукена). Згідно з ним щорічний приріст ВНП на 2,7% утримує кількість безробітних на постійному рівні, кожні наступні 2% приросту знижують рівень безробіття на 1%, а скорочення приросту цього показника на 2% призводить до такого ж зростання безробіття без урахування його природного значення [10, с. 558]. Ця тенденція емпірично підтверджена багаторічними статистичними даними економіки США. Як і будь-яка закономірність вона виявляє себе за умовної незмінності інших чинників, залежить від стану економіки, її структури, фази економічного циклу та інших мезо- і макропараметрів кожної країни.

Трудовий потенціал сільської місцевості та зайнятість населення. За даними Державної служби статистики України (табл. 1), кількість робочої сили, тобто всіх зайнятих і безробітних осіб у віці 15 років і старше, у сільській місцевості, які впродовж обстежуваного тижня забезпечували пропозицію на ринку праці, у перших кварталах 2019-2021 рр. залишалася майже незмінною і коливалася в діапазоні від 52,1% (2021 р.) до 53,8% (2020 р.). Водночас відбулося змен-

шення осіб працездатного віку (жінки у віці від 15-58 років і чоловіки 15-59 років), у I кварталі 2021 р. на 145 тис. порівняно з відповідним періодом 2019 р., із них у віковій категорії 20-64 роки - на 106,3 тис., що становило 73,3%. Поясненням цьому явищу може бути відновлення міграційних процесів як у середині країни, так і за її межами внаслідок послаблення карантинних обмежень у 2021 р. та початку масової вакцинації.

1. Наявність робочої сили в сільській місцевості за січень-березень 2019-2021 рр., тис. осіб¹

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2020 р. до 2019 р.	2021 р. до 2020 р.
Усього	5608,3	5672,7	5471,2	101,1	96,4
<i>До населення відповідної вікової групи, %:</i>					
15-70 років	5566,6 (60,5%)	5636,0 (61,8%)	5406,3 (59,9%)	101,2	95,9
20-64 роки	5413,9 (69,5%)	5491,1 (71,1%)	5307,6 (69,3%)	101,4	96,6
працездатного віку	5331,0 (69,8%)	5396,2 (71,7%)	5186,0 (69,8%)	101,2	96,1

¹Тут і далі в таблицях і рисунках наведено дані без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини окупованої території у Донецькій і Луганській областях.

Джерело: Розраховано авторами за даними Державної служби статистики України [25].

Децо інша ситуація на ринку праці складалася у I кварталі 2020 р. щодо попереднього періоду 2019 р. Індекс робочої сили зріс до 101,1%, а в абсолютному вимірі приріст становив 64,4 тис. осіб. Позитивна динаміка характерна також у всіх представлених категоріях сільського населення. До певної міри це пов'язано з консервативністю самого показника, який залишається майже незмінним упродовж тривалого періоду. Тож уведення Кабінетом Міністрів України [22] першого карантину на всій території України з 12 березня по 3 квітня 2020 р., із поступовим послабленням обмежувальних заходів для населення, бізнесу, установ і організацій в наступні місяці не вплинув на його значення. Розгорнуте висвітлення трудового потенціалу та ефективності його використання аналізується далі в контексті рівня зайнятості сільського населення, у тому числі за статусом докладання праці, стану безробіття та динаміки надання послуг Державною службою зайнятості.

Важливо нагадати, що статистика вважає зайнятими осіб у віці 15 років і старше, які: а) працювали впродовж обстежуваного тижня хоча б одну годину за наймом за винагороду в грошовому чи натуральному вираженні, індивідуально (самостійно), в окремих громадян або на власному (сімейному) підприємстві; б) працювали безоплатно на підприємстві, у власній справі, що належить будь-кому з членів домогосподарства, або в особистому селянському господарстві (ОСГ) з метою реалізації продукції, виробленої внаслідок цієї діяльності; в) були тимчасово відсутні на роботі, тобто формально мали робоче місце, власне підприємство (справу), але не працювали впродовж обстежуваного періоду з певних причин. Такий методичний підхід до обстежень процесів і явищ у цій сфері враховує особливості ринку праці сільської місцевості, де основними його учасниками з боку пропозиції робочої сили є офіційно наймані працівники на постійній основі і сезонно, неформально зайняті та

самозайняті особи, в тому числі фізичні особи-підприємці.

При цьому, як свідчать наявні дані, у перших кварталах трьох років поспіль скорочувалася кількість зайнятого сільського населення, яке у 2021 р. становило 4810,9 тис. осіб, або на 216,5 тис. менше проти 2019 р., а порівняно з попереднім - на 330,8 тис. осіб (рис. 1). Із восьми виділених категорій п'ять мали від'ємне значення щодо зайнятості продуктивною діяльністю.

Найменш затребуваними на ринку праці сільської місцевості були особи у віці 15-29 років, адже скорочення цієї категорії працівників становило 159,7 тис. осіб, або 73,8% до загальної кількості звільнених. Як відомо, у групі ризику щодо можливості захворювання на COVID-19 були особи у віці 60 років і старше, тому й кількість зайнятих у цій віковій категорії зменшилася майже на 28 тис., що становить 13%.

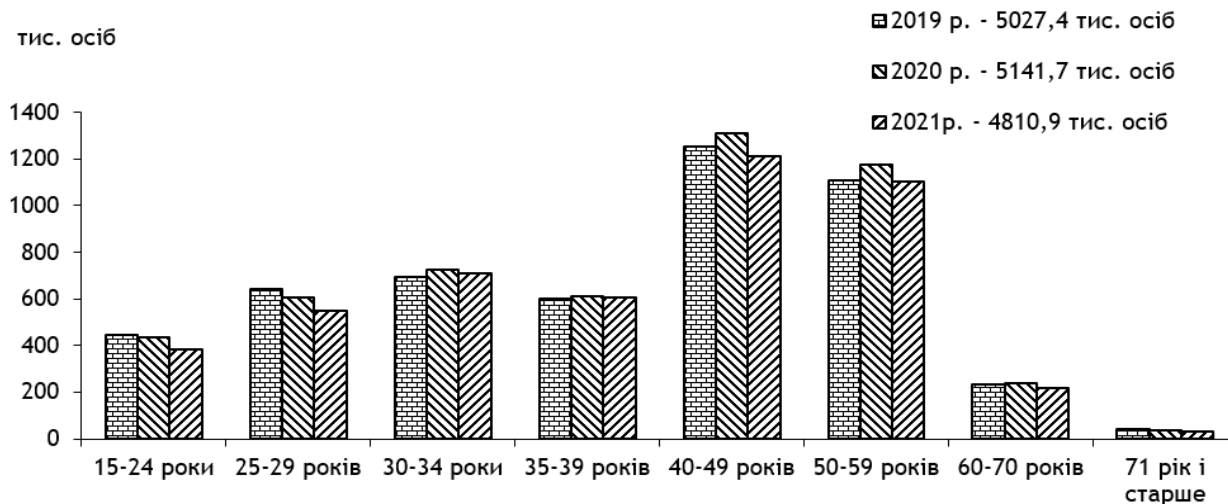

Рис. 1. Зайнятість сільського населення за віковими групами у січні-березні 2019-2021 рр.

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби статистики України [25].

Передбачувано найбільш гнучкими до карантинних обмежень на ринку праці виявилися сільські мешканці у віці 30-34 (13,6 тис.), 35-39 (3,0 тис.) та 50-59 (5 тис.) років. Можна припустити, що сумарне збільшення кількості зайнятих на 21,6 тис. пов'язано з частковою заміною осіб старшого віку на молодших працівників, постійним характером роботи (охорона здоров'я, адміністративні послуги, тепличне господарство, тваринництво та ін.), яку не можна припинити через карантинні обмеження, переходом на віддалену зайнятість внутрішніх і зовнішніх мігрантів за місцем основного проживання у сільській місцевості тощо.

Дані щодо збереження доковідних соціально-трудова відносин сільського населення, зокрема за статусом зайнятості, можна порівнювати лише за січень - березень двох останніх років, оскільки Державна служба статистики України у базовому для проведення дослідження 2019 р. не вела щоквартальних спостережень. Тож показники за 2019 р. характеризують ринок праці, що склався упродовж календарного року. Проте й вони до певної міри слугують орієнтиром

для виявлення процесів, пов'язаних з введенням карантинних обмежень, особливо на переміщення громадським транспортом мешканців сільських територій, які працювали не за основним місцем проживання.

Отже, за наявними даними, у I кварталі 2021 р. порівняно з аналогічним періодом минулого року відбулося скорочення кількості зайнятого сільського населення на 361,7 тис. осіб, або на 7%, у тому числі працюючих за наймом - на 153 тис., а роботодавців - на 4,5 тис. (рис. 2). Згортання бізнесу стало найбільш тривожним сигналом про дієвість державних заходів, спрямованих на підтримку мікро- і малих підприємств у сільській місцевості на період локдауну. Хоча за повідомленням пресслужби Мінфіну України [8] від 1 лютого 2020 р., за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» банки-учасники видали 19 018 кредитів на загальну суму 51,3 млрд грн. З усіх учасників програми 57% кредитів отримали мікро- і малі підприємства сільського господарства. Кредити використано на рефінансування попередньо отриманих позик, на капітальні інвестиції та на поповнення оборотних коштів під 0%.

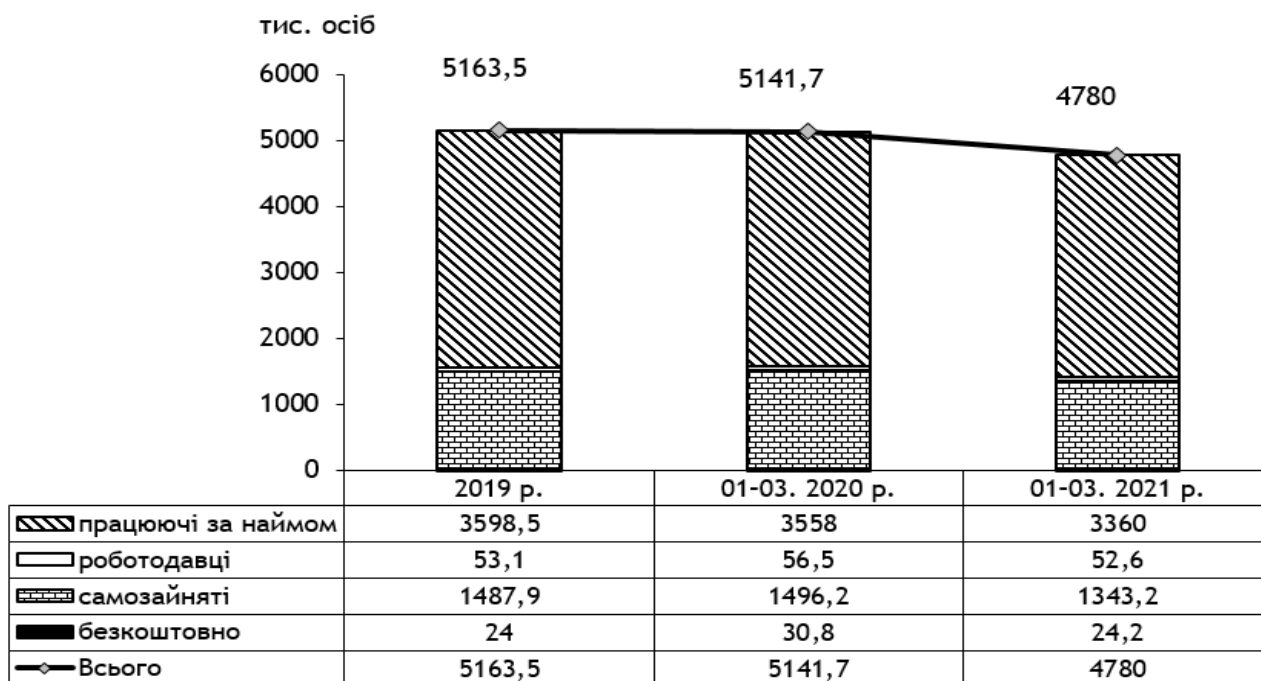

Рис. 2. Кількість зайнятого сільського населення за статусом зайнятості у 2019 р. та в січні-березні 2020-2021 рр.

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби статистики України [9].

Очевидно, державною підтримкою скористався лише легально працюючий бізнес, а підприємці, що працюють за тіншовими чи сірими схемами, не мали такого права. Тим не менше це значні втрати для сільської економіки. По-перше, відновити діяльність буває набагато складніше щодо ресурсного забезпечення і в психологічному плані, а ніж започаткувати нову справу, як кажуть, «з нуля». По-друге, в сільській місцевості вже тривалий час функціонує модель ринку праці, що має типові ознаки моносонії. Коли існує велика кількість шукачів роботи, особливо в міжсезонний період, а роботодавець на кілька сіл усього один. По-третє, великі агрохолдингові компанії, як правило, взагалі не залучають до роботи місцевих жителів, які володіють масовими професіями. На відміну від землевласників феодального ладу, сучасним латифундистам люди не потрібні, їх замінили машини і технології. Зокрема, й через це вони, як правило, відмовляються від трудомістких галузей. По-четверте, у сільській місцевості переважає моноструктурна зайнятість, пов'язана із сільським, лісовим і рибним господарством. Про дискримінацію громадян України за місцем проживання і просторову несправедливість ідеться в одній із публікацій [18],

тому для досягнення поставленої тут мети достатньо наведених узагальнень.

Стосовно самозайнятих осіб, то це, як правило, члени ОСГ і фізичні особи-підприємці, значна частина з яких не сплачують ЄСВ. Згідно із законодавством - це незадекларована, або неформальна зайнятість, яка в разі перевищує кількість офіційно працевлаштованих осіб. Пошук інструментів впливу держави на їх незахищену трудову активність у період дії карантинних заходів потребує окремого дослідження з використанням глибоких соціологічних опитувань. Можна лише констатувати: як незастраховані особи вони не отримують ніякої державної підтримки і самотужки долають існуючі проблеми в період пандемії. Вже традиційно їх «виручає» тіншовий і сірий ринок праці. За даними Мінекономіки, лише за перший тиждень кампанії з виявлення неформальних трудових відносин другу позицію після торгівлі посіло сільське господарство - 163 особи. Це більше, ніж кожен п'ятий від загальної кількості працівників, які не уклали відповідних договорів [6]. Не виправдовуючи таку поведінку роботодавців і найманих працівників, навіть в умовах тимчасової сезонної зайнятості (інколи й кілька днів), маємо визнати, що це також опосередковані наслідки надмірного

податку на працю (відношення всіх податкових витрат до фонду оплати праці становить 34%) і деструктивних висловлювань окремих високих чиновників про приреченість солідарної системи пенсійного забезпечення, про банкрутство Пенсійного фонду та невдалі багаторічні спроби реформ у цій надважливій сфері.

Безробіття сільського населення. Вивільнення працівників із підприємств, установ та організацій аграрної сфери, в тому числі через COVID-19 призвело до значного збільшення безробіття серед сільського населення у I кварталі 2020-2021 рр. (рис. 3). Зокрема, працездатного віку від 580,9 тис. осіб у 2019 р. до 626,3 тис. у 2021 р., що становить 107,8%. З аналізованих семи вікових груп рівень безробіття зріс у шести, за винятком 30-34 років. Із незрозумілих причин найвразливішими щодо збереження свого робочого місця виявилось населення у віці 25-29 (+2,8 в. п.), 15-24

(+2,4 в. п.) і 40-49 (+2,1 в. п.) років. На нашу думку, внутрішні маятникові трудові мігранти навряд чи могли скласти їм конкуренцію. За експертними оцінками, масового напливу з-за кордону заробітчан у сільську місцевість також не відбулося, а ті, хто повернувся, як правило, не поспішали знайти роботу і вишукували різні можливості якнайшвидшого повернення назад. Підтвердженням цьому слугують дані Національного банку України. За три квартали 2020 р., порівняно з аналогічним періодом 2019 р., в Україну надійшло грошових переказів більше на понад 2,6% (від 8,701 до 8,928 млн дол. США). Із цієї суми зросли приватні трансфери від осіб, що працюють за кордоном більше одного року - на 7,5% (від 677 до 728 млн дол. США). Незмінним лідером серед країн залишається Польща, частка якої в загальних надходженнях становить майже третину - 30,3%, хоча за 9 міс. і спостерігається зменшення на 8,3% [20].

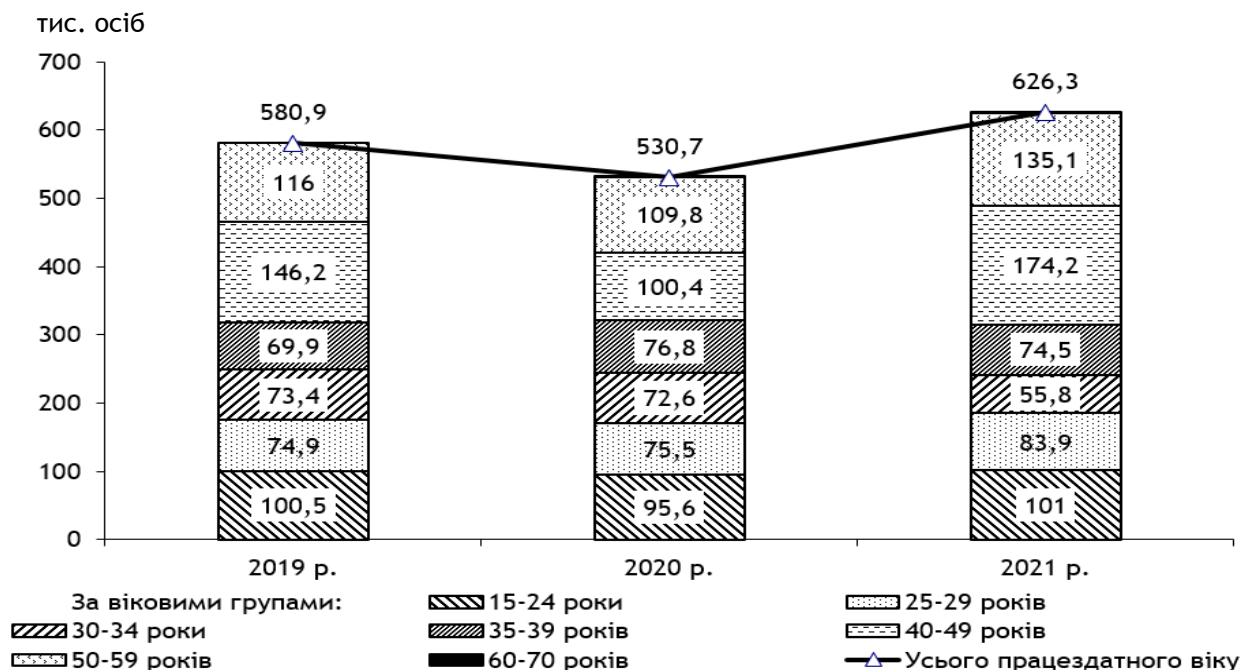

Рис. 3. Безробіття сільського населення працездатного віку (за методологією МОП) за січень-березень 2019 - 2021 рр.

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби статистики України [1].

Аналітичні дані Державної служби статистики України і Державної служби зайнятості (рис. 4) показують, що у сільському, лісовому та рибному господарстві кількість осіб, які мали статус безробітного у січні - квітні 2021 р., дорівнювала 119,8 тис., або більше ніж кожен п'ятий від усіх робітників, які раніше (до звільнення) працювали в економіці країни. Для порівняння: це більше від нині офіційно працевлаштованих у майже 33 тис.

діючих фермерських господарств України, з урахуванням членів їхніх сімей та найманих постійних і сезонних працівників.

На противагу загальній позитивній динаміці ринку праці в економіці країни, зареєстрованих безробітних усього, у тому числі кваліфікованих працівників у зазначених галузях зменшилося за аналізований період на 2,6 і 2,1 тис. осіб відповідно (рис. 4). На перший погляд, можна зробити висновок,

що, незважаючи на протиковідні карантинні заходи попит на працівників сільського, лісового та рибного господарства, порівняно з іншими галузями скоротився, але не критично. Проте це може не відповідати дійсності, оскільки з різних причин далеко не всі

безробітні сільської місцевості звертаються за допомогою до центрів зайнятості, а ті, що звертаються, можуть і не отримати відповідний статус навіть в умовах пандемії як з об'єктивних, так і суб'єктивних причин.

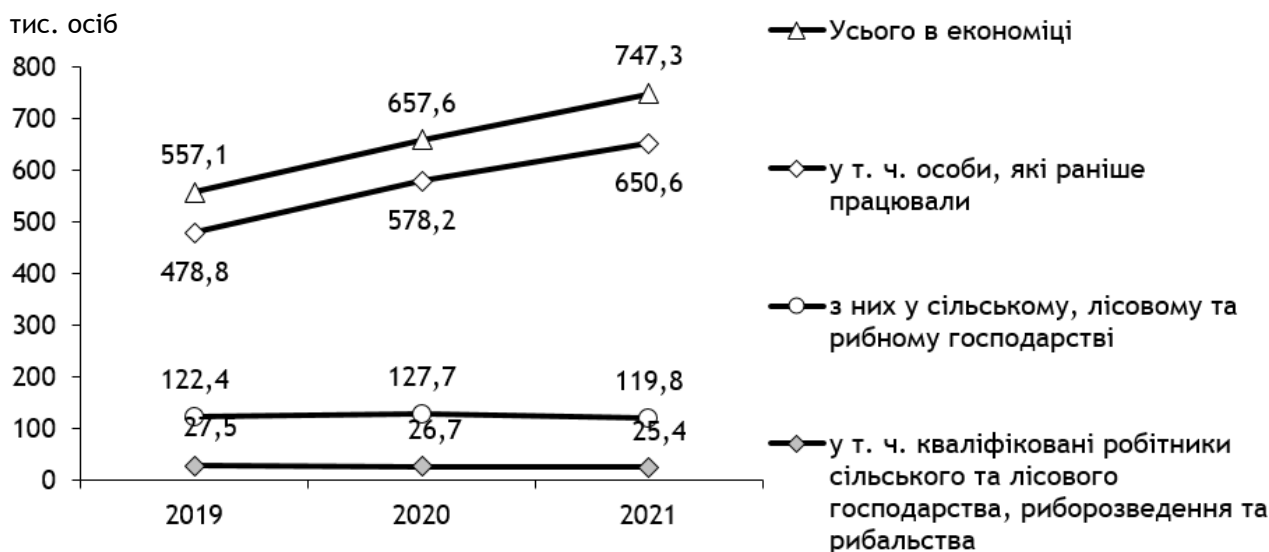

Рис. 4. Кількість осіб, які мали статус безробітного у січні-квітні 2019-2021 рр.

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби зайнятості [27].

Кількість претендентів на одну вакансію, які мали статус безробітного на підприємствах, де вони раніше працювали, зростає до 1,6 у січні-квітні 2021 р. порівняно з таким же періодом базового 2019 р. (табл. 2). З урахуванням інших видів зайнятості, навантаження на одну вакансію збільшилося удвічі від 1,2 до 2,4 осіб. Наявність одночасно значної кількості безробітних і вакансій в сільському господарстві пояснюється особ-

ливостями цього ринку праці. Мається на увазі: а) територіальна віддаленість вакансії і місця постійного проживання потенційного претендента; б) відсутність доступного за ціною і комфортного житла там, де є вакансії; в) невідповідність професійно-кваліфікаційних характеристик шукачів роботи вимогам аграрних роботодавців; г) низька мобільність безробітних сільської місцевості тощо.

2. Кількість вакансій та безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості у січні-квітні 2019-2021 рр.

Показник	2019 р.		2020 р.		2021 р.		Зміна значення 2021 р. до 2019 р. + (-)	
	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%	тис. осіб	%
Усього в економіці	464,1	100	363,7	100	316,3	100	-147,8	68,2
У т. ч. сільське, лісове та рибне господарство	94,1	20,3	80,0	22,0	74,8	23,6	-19,3	79,5
Кількість претендентів на 1 вакансію осіб, які мали статус безробітного на підприємствах, де вони раніше працювали	1,3		1,6		1,6		0,3	123,1
Загальна кількість претендентів на 1 вакансію в сільській місцевості, осіб	1,2		1,8		2,4		1,2	200

Джерело: Розраховано авторами за даними Державної служби зайнятості [27].

Підвищення обсягів безробіття серед офіційно працевлаштованих мешканців сільської місцевості передбачено збільшило навантаження на видаткову частину Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття. Всього за перших чотири місяці, коли діяли карантинні обмеження, кількість отримувачів послуг зросла на 20% від 509,2 тис. у 2019-му до 611 тис. у 2021 р. (табл. 3), майже на третину кількість заявників, які отримали статус безробітного. Водночас несприятлива ситуація, зокрема, обмеження щодо безпосереднього спілкування під час пандемії COVID-19, негативно вплинули на обсяги працевлаштування, в тому числі до набуття

клієнтом статусу безробітного. Скоротилися інші активні види послуг ДСЗ, як-то: професійне навчання – до 64,8% та участь у громадських роботах – до 44,9%. Крім того, на ФОП і найманих працівників, зайнятих у сільському, лісовому і рибному господарстві, виплата одноразової матеріальної допомоги в розмірі 8 тис. грн не поширюється. Отже, незважаючи на системні й оперативні заходи ДСЗ, в екстремальних умовах сільські безробітні опинилися в своєрідній інституційній пастці. З одного боку, їх вивільнили, позбавивши основних засобів для існування, тоді як з іншого – значно звузилися можливості для працевлаштування і пошуку нового місця роботи.

3. Надання послуг Державною службою зайнятості мешканцям сільської місцевості у січні-квітні 2019-2021 рр., тис. осіб

Показники	2019 р.	2020 р.	2021 р.	Зміна значення 2021 р. до 2019 р., + (-)	
				тис. осіб	%
Отримували послуги	509,2	539,5	611,0	101,8	120,0
<i>Індекси</i>	100	105,9	120,0	x	x
Мали статус безробітного	246,5	269,1	326,3	79,8	132,4
<i>Індекси</i>	100	109,2	132,4	x	x
Усього отримали роботу, в т. ч. до набуття статусу безробітного	126,9	103,4	99,2	-27,7	78,2
<i>Індекси</i>	100	81,5	78,2	x	x
Проходили професійне навчання	46,3	32,6	30,0	-16,3	64,8
<i>Індекси</i>	100	70,4	64,8	x	x
Брали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру	51,2	34,5	23,0	-28,2	44,9
<i>Індекси</i>	100	67,4	44,9	x	x
Кількість безробітних, охоплених профорієнтаційними послугами	232,9	221,2	275,8	42,9	118,4
<i>Індекси</i>	100	95,0	118,4	x	x
Отримували допомогу з безробіття (на кінець періоду)	107,7	146,2	150,5	42,8	139,7
<i>Індекси</i>	100	135,7	149,4	x	x

Джерело: Розраховано авторами за даними Державної служби зайнятості [27].

Безробітні сільської місцевості, будучи незастрахованими особами, мають право звернутися до фахівців регіональних і місцевих центрів ДСЗ лише за безоплатною консультацією з питань працевлаштування і отримати характеристики наявних вакансій он-лайн чи безпосередньо.

У регіонах ситуація з наданням послуг місцевими центрами зайнятості також значною мірою залежала від зони ризику щодо поширення вірусної хвороби («зелена», «жовта», «помаранчева»), до якої була віднесена та чи інша область. За наведеними даними, у «лідерах» за кількістю безробітних опинилися Вінницька, Черкаська, Полтавська, Харківська

і Львівська області (рис. 5). На них сумарно припадає майже третина всіх безробітних в Україні за аналізований період. Видається логічним, що саме в цих областях (за винятком Львівської) працевлаштували, в тому числі до набуття статусу безробітного, 34,8% до загального результату ДСЗ. У 2021 р. при загальнодержавному рівні 46,1%, більше половини клієнтів центрів зайнятості отримували допомогу з безробіття у семи областях. Крім вже згаданих – це також Волинська, Житомирська, Івано-Франківська, Тернопільська, Хмельницька і Чернівецька області.

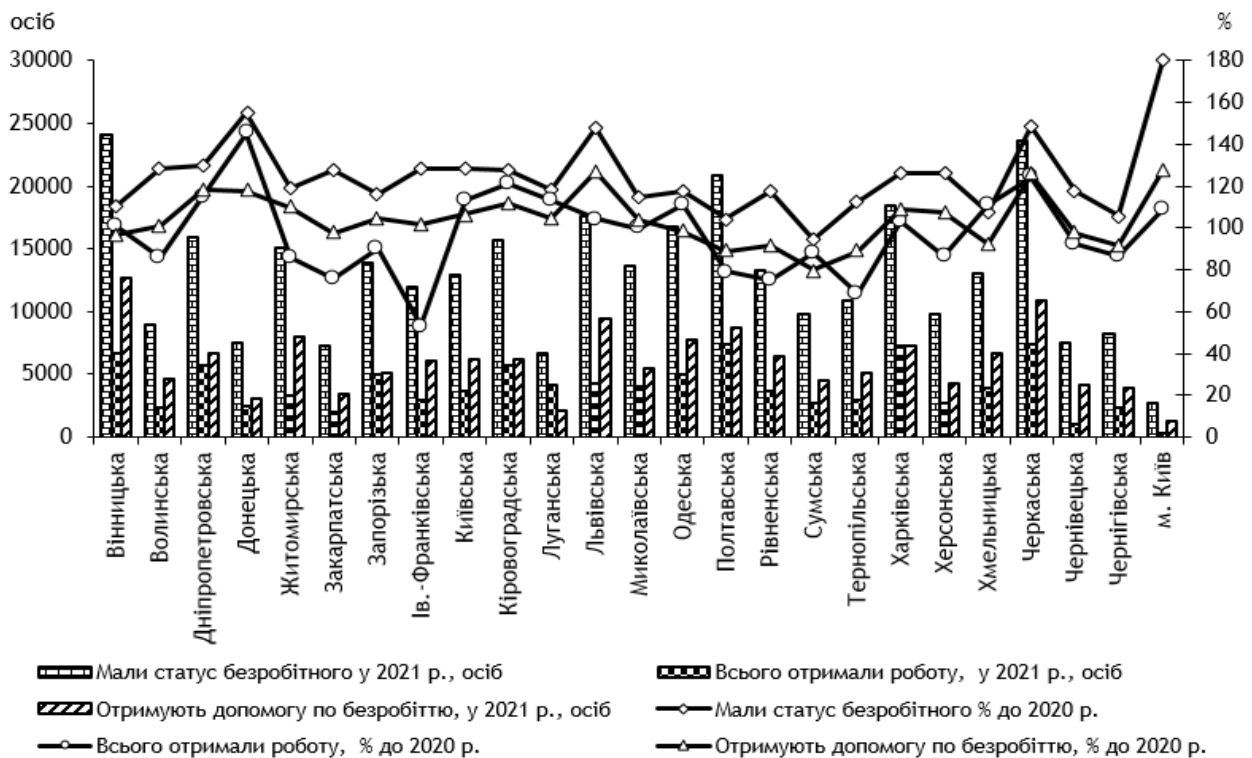

Рис. 5. Динаміка надання послуг Державною службою зайнятості мешканцям сільської місцевості у січні-квітні 2019-2021 рр.

Джерело: Сформовано авторами за даними Державної служби зайнятості [27].

За даними ДСЗ, найбільшого згортання в період карантинних обмежень у січні-квітні 2021 р., проти такого ж періоду 2020 р., зазнали громадські та інші роботи тимчасового характеру, які пропонували безробітним для часткової компенсації втрачених ними доходів. Аутсайдерами за цим напрямом стали Івано-Франківська (18,5%), Полтавська (31,7%), Львівська (38,5%), Запорізька (43,4%) і Київська (44,3%) області. Значно менше безробітних було задіяно і в професійному навчанні, адже затребувані робітничі професії, як правило, набуваються у стаціонарних навчальних класах на відповідних машинах і обладнанні. Хоча за сприятливішої ситуації окремі регіони змогли навіть збільшити кількість таких осіб.

Масштаби бідності сільського населення. Важливим маркером впливу карантинних обмежень на мешканців сільської місцевості слугують їхні доходи та масштаби бідності. За даними Державної служби статистики України [4], частка населення, у якого середньодушові еквівалентні загальні доходи в місяць нижчі за середній рівень загальних доходів у I півріччі 2020 р. проти попереднього року, зросла на 0,3 в. п. і становила 58,4%.

Подібні тенденції спостерігаються щодо перетину так званих червоних ліній - законодавчо встановленого і фактичного прожиткового мінімуму, вони також підвищилися на 0,6 і 1,7 в. п. відповідно. У сукупних витратах сільських домогосподарств на харчові продукти та безалкогольні напої припадало 54,4% за критичного, або порогового рівня - 60%. За цим показником стану добробуту селян Україна відкотилася до 2013 р., коли він дорівнював 53,8%. Окремого дослідження нестачі продовольства для соціально найбільш вразливих категорій сільського населення немає, проте про загальну ситуацію щодо масштабів цього явища свідчать дані Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) [5]. Згідно з його інформацією, на час обстеження в Україні 9,8 млн осіб потерпали від нестачі харчів. Гостру потребу відчували 1,1 млн осіб, або на 200 тис. більше, ніж при оцінці фонду в 2014-2016 рр. Це найгірший показник серед усіх країн європейського континенту.

Підтверджують зниження рівня продовольчої безпеки і вибірккові обстеження Державної служби статистики України за 2019 р. [24]. Індикатор достатності споживання (співвідношення фактичного споживання до раціональних норм) становив

щодо: молока і молокопродуктів - 0,53; плодів, ягід та винограду - 0,67; м'яса та м'ясопродуктів - 0,67; риби та рибопродуктів - 0,63. За результатами самооцінки, частка осіб, які проживають у сільських домогосподарствах і потерпають від позбавлення коштів на придбання найнеобхідніших недорогих харчових продуктів, становить 6,4%, а від споживання страви з м'ясом, курятиною, рибою (або їх вегетаріанським еквівалентом) через день - 20,5% від обстежених. З урахуванням зареєстрованої зайнятості сільського населення та масового сімейного безробіття, в тому числі через пандемію, можна припустити погіршення продовольчої безпеки за останні півтора року.

Висновки. 1. Суспільна думка про те, що жителі сільської місцевості завдяки не такому жорсткому дотриманню режиму карантинних обмежень на економічну діяльність, меншу щільність населення у поселенській мережі, технологічним особливостям сільського господарства зазнали менших втрат щодо зайнятості й доходів, ніж інші верстви, виявилася занадто оптимістичною. Внаслідок уведення двох загальноукраїнських локдаунів 2020-2021 рр. кількість зайнятого сільського населення скоротилася на 361 тис. осіб, або на 7%, із них працюючих за наймом - на 198 тис. і самозайнятих - на 153 тис. осіб. Рівень безробіття за вказаний період також зріс на 1,7 в. п., або до 11,5%. У квітні-травні 2021 р. статус безробітних, звільнених із підприємств сільського, лісового та рибного господарства, отримали майже 120 тис. працівників, або кожен п'ятий до загального підсумку в економіці. При цьому удвічі зросла кількість претенде-

нтів на одну вакансію в сільській місцевості за одночасного скорочення фінансових можливостей ДСЗ, особливо щодо провадження активних форм повернення їх до статусу зайнятості.

2. В умовах пандемії держава і місцеві органи влади ще більше віддалилися від життєво важливих проблем самозайнятих осіб сільської місцевості. Наростає соціальна відчуженість унаслідок погіршення всього спектра соціально-трудова відносин. За перше півріччя 2020 р., проти такого ж періоду попереднього року, зросла частка населення із середньодушовими еквівалентними доходами у місяць, нижчими за законодавчо встановлені, та фактичний прожитковий мінімум від 2,7 до 3,3% і від 33,6 до 34,7% відповідно. Як наслідок, погіршився добробут сільських домогосподарств, зросли масштаби бідності, а для окремих категорій ще більше загострилася проблема економічної доступності до харчових продуктів.

3. Подальші дослідження цієї тематики можуть бути пов'язані зі зміцненням інституційної спроможності й фінансової самодостатності громад завдяки децентралізації повноважень і ресурсів, переходу на дворівневу модель міжбюджетних відносин, розвитку місцевого самоврядування та змінам адміністративно-територіального устрою, у подоланні соціальної відчуженості самозайнятих осіб, забезпеченні у форсмажорних обставинах, подібних до пандемії, економічного доступу до продовольства, послуг охорони здоров'я, освіти, культури, дорожньої, транспортної і цифрової інфраструктури.

Список бібліографічних посилань

1. Безробіття населення (за методологією МОП) за статтю, типом місцевості та віковими групами. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Богдан Т. Фіскальні пакети боротьби з кризою. *Дзеркало тижня*. 2021, 11 червня. URL : <https://zn.ua/ukr>.
3. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах (за виробничою методикою). *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>
4. Витрати і ресурси домогосподарств України (за даними вибіркового обстеження умов життя домогосподарств). *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
5. В Україні недоїдають майже 10 млн осіб - ООН. URL : <https://kurs.com.ua>.
6. Держпраці виявила 724 нелегальних працівників за тиждень. URL : <https://biz.censor.net/news>.
7. Діденко С. Ринок праці та доходи: впливи коронакризи на життя простих українців. URL : <https://ua.news/ua/>.
8. Доступні кредити 5-7-9. URL : <https://kurkul.com/news>.

References

1. Bezrobittia naselennia (za metodolohiieiu MOP) za stattiu, typtom mistsevosti ta vikovymy hrupamy [Unemployment (according to ILO methodology) by sex, type of area and age groups]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
2. Bohdan, T. (2021). Fiskalni pakety borotby z kryzoiu [Fiscal packages to combat the crisis]. *Dzerkalo tyzhnia*. Retrieved from: <https://zn.ua/ukr> [In Ukrainian].
3. Valovyi vnutrishnii produkt u faktychnykh tsinakh (za vyrobnychoiu metodykoiu) [Gross domestic product at actual prices (according to the production method)]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
4. Vytraty i resursy domohospodarstv Ukrainy (za danymy vybirkovoho obstezhennia umov zhyttia domohospodarstv) [Expenditures and resources of households in Ukraine (according to a sample survey of living conditions of households)]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].

9. Зайняте населення у віці 15-70 років за статтю, типом місцевості та статусом зайнятості. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Економічна енциклопедія: у 3-х т. / редкол. : С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : ВЦ «Академія», 2001. Т. 1. 864 с.
11. Кейнс Дж. М. Економіческие возможности наших внуков. *Вопросы экономики*. 2009. № 6. С. 60-69.
12. Клинов В. Какой должна быть экономическая политика. *Вопросы экономики*. 2012. № 1. С. 142-150.
13. Колот А. М. Соціально-трудова реальність - XXI : філософія становлення, можливостей та викликів. *Економіка України*. 2021. № 2. С. 3-31. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.003>
14. Kostrytsia V. I., Burlay T. V. Imbalances and divergence in employment: EU and Ukraine's approaches to overcome it. *Ukrainian Society*. 2020. Vol 1. P. 83-107. <https://doi.org/10.15407/socium2020.01.083>
15. Крамар О. Приспосовуючись до занепаду. *Український тиждень*. 2021. 15 травня. URL : <https://tyzhden.ua> (дата звернення 20.05.21).
16. Лібанова Е. М. COVID-19: соціально-економічні втрати 2020 року та потенційні ризики. *Вісник Національної академії наук України*. 2021. № 6. С. 42-46. <https://doi.org/10.15407/visn2021.06.042>
17. Малік М. Й., Мамчур В. А. Соціально-економічна орієнтація сімейних фермерських господарств у підприємницькій діяльності. *Економіка АПК*. 2020. № 9. С. 30-41. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009030>.
18. Мозильний О. М. Відтворення нерівності трудового потенціалу сільської і міської молоді: причини та шляхи подолання. *Економіка АПК*. 2019. № 10. С. 60-70. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910060>.
19. Історія економічних учень : підручник / [Корнійчук Л. Я., Татаренко Н. О., Поручник А. М. та ін.] ; за ред. Л. Я. Корнійчук, Н. О. Татаренко. Київ : КНЕУ, 1999. 564 с.
20. Перекази в Україні: скільки коштів перераховують з-за кордону. URL : <https://www.slovoidilo.ua/>.
21. Презентовано план зі створення півмільйона робочих місць. URL : <https://www.kmu.gov.ua> (дата звернення 14.07.20).
22. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>.
23. Патица Н. І., Нартюк О. В. Стан і шляхи забезпечення зайнятості сільського населення в Україні. *Економіка АПК*. 2020. № 9. С. 49-52. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009042>.
24. Рівень поширення бідності та позбавлення (депривації) серед осіб, які проживають в сільських домогосподарствах, залежно від статті та віку. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
25. Робоча сила за статтю, типом місцевості та віковими групами. *Державна служба статистики України*. URL : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
26. Руженський М. М., Руженський М. М. Модернізація зайнятості населення: зміст та пріоритети. *Економіка і держава*. 2021. № 5. С. 4-7. <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2021.5.4>
27. Ситуація на зареєстрованому ринку праці та діяльність Державної служби зайнятості. *Державна служба зайнятості*. URL : <https://www.dcz.gov.ua>.
28. Сторонянська І. З., Беновська Л. Я. Економіка регіонів в умовах коронакризи: тенденції розвитку та їх вплив на податкові доходи місцевих бюджетів. *Економіка України*. 2021. № 5. С. 59-77. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.059>.
29. Ходаківська О. В., Пугачов М. І., Патица Н. І. та ін. Вплив COVID-19 на аграрний сектор та продовольчу безпеку держави. *Економіка АПК*. 2020. № 12. С. 6-15. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012006>.
30. Цілі стало розвитку. URL: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs/8/key-activities> (дата звернення 15.07.21).
5. V Ukraini nedoidaiut maizhe 10 mln osib - OON [In Ukraine almost 10 million people are malnourished - the UN]. Retrieved from : <https://kurs.com.ua> [In Ukrainian].
6. Derzhpratsi vyiavlyla 724 nelehainykh pratsivnykiv za tyzhden [The State Labor Service identified 724 illegal workers per week]. Retrieved from : <https://biz.censor.net/news> [In Ukrainian].
7. Didenko, S. (2021). Rynok pratsi ta dokhody: vplyvy koronakryzy na zhyttia prostykh ukraintsv [Labor market and income: the effects of the corona crisis on the lives of ordinary Ukrainians]. Retrieved from : <https://ua.news.ua/> [In Ukrainian].
8. Dostupni kredyty 5-7-9 [Available loans 5-7-9]. Retrieved from : <https://kurkul.com/news> [In Ukrainian].
9. Zainiate naselennia u vitsi 15-70 rokiv za stattiu, typom mistsevesti ta statusom zainiatosti [Employed population aged 15-70 by sex, type of locality and employment status]. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].
10. Mochernyi, S. V., et al. (2001). Ekonomichna entsyklopediia: u 3 t. [Economic Encyclopedia: 3 vols.]. (Vol. 1). Kyiv: VTs «Akademii» [In Ukrainian].
11. Kejns, Dzh. M. (2009). Jekonomicheskie vozmozhnosti nashih vnukov [Economic opportunities for our grandchildren]. *Voprosy jekonomiki*, 6, pp. 60-69 [In Russian].
12. Klinov, V. (2012). Kakoj dolzhna byt' jekonomicheskaja politika. [What economic policy should be]. *Voprosy jekonomiki*, 1, pp. 142-150 [In Russian].
13. Kolot, A. M. (2021). Sotsialno-trudova realnist - KhKhI : filosofiiia stanovlennia, mozhlyvostei ta vyklykiv [Social and labor reality - XXI: philosophy of formation, opportunities and challenges]. *Ekonomika Ukrainy*, 2, pp. 3-31. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.02.003> [In Ukrainian].
14. Kostrytsia, V. I. & Burlay, T. V. (2020). Imbalances and divergence in employment: EU and Ukraine's approaches to overcome it. *Ukrainian Society*, 1, pp. 83-107. <https://doi.org/10.15407/socium2020.01.083> [In English].
15. Kramar, O. (2021). Prystosovuiuchys do zanepadu [Adapting to decline]. *Ukrainskyi tyzhden*. Retrieved from : <https://tyzhden.ua> [In Ukrainian].
16. Libanova, E.M. (2021). COVID-19: sotsialno-ekonomichni vtraty 2020 roku ta potentsiini ryzyky [COVID-19: socio-economic losses of 2020 and potential risks]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy*, 6, pp. 42-46. <https://doi.org/10.15407/visn2021.06.042> [In Ukrainian].
17. Malik, M.Yo. & Mamchur, V.A. (2020). Sotsialno-ekonomichna oriientatsiia simeinykh fermerskykh hospodarstv u pidpriemnytskii diialnosti [Socio-economic orientation of family farms in entrepreneurial activity]. *Ekonomika APK*, 9, pp. 30-41. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009030> [In Ukrainian].
18. Mohylnyi, O.M. (2019). Vidtvorennia nerivnosti trudovoho potentsialu silskoi i miskoi molodi: prychny ta shliakhy podolannia [Reproduction of labour inequality of rural and urban youth: causes and ways to overcome them]. *Ekonomika APK*, 10, pp. 60-70. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201910060> [In Ukrainian].
19. Korniichuk, L.Ya., Tatarenko, N.O., Poruchnyk, A.M., et al. Istoriiia ekonomichnykh uchen: pidruchnyk [History of economics: a textbook]. Kyiv : KNEU, 1999 [In Ukrainian].
20. Pereказы v Ukrainu: skilky koshtiv pererakhovuiut z-za kordonu [Transfers to Ukraine: how much money is transferred from abroad]. Retrieved from : <https://www.slovoidilo.ua/> [In Ukrainian].
21. Prezентовано plan zi stvorennia pivmiliona robochykh mist [A plan to create half a million jobs was presented]. Retrieved from: <https://www.kmu.gov.ua> [In Ukrainian].
22. Pro zapobihannia poshyrenniu na terytorii Ukrainy hostroi respiratornoi khvoroby COVID-19, sprychynenoi koronavirusom SARS-CoV-2 : Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 11.03.2020 # 211 [On prevention of the spread on the territory of Ukraine of the acute respiratory disease COVID-19 caused by the coronavirus SARS-CoV-2: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 11.03.2020 No 211]. База даних "Законодавство України". ВР України. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text> [In Ukrainian].

31. Шибанін В. С., Кормишкін Ю. А. Диверсифікація використання трудового потенціалу сільських територій. *Економіка АПК*. 2020. № 8. С. 6-13. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008006>.

32. Patyka N., Gryschenko O., Kucher A., Hetdak M., Raszka B. Assessment of the degree of factors impact on employment in Ukraine's agriculture. *Sustainability*. 2021. Vol. 13. Issue 2. 564. <https://doi.org/10.3390/su13020564>.

33. Kapur R. Employment Opportunities in Rural Areas. *Ac-Nykolyuk, O., Pyvovar, P., & Zherybor, L. (2019). The level of* <https://doi.org/10.31080/ASAG.2019.03.0564>.

34. Rodrigues-Garcés C., Fawaz-Yissi M. J., Muñoz-Soto J. A. Demographic and labor market transformations in rural areas of Chile. *Acta Agronomica*. 2017. Vol. 66, No. 2. <http://dx.doi.org/10.15446/acag.v66n2.54918>.

35. Impact of COVID-19 on agriculture, food systems and rural livelihoods in Eastern Africa: Policy and programmatic options. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*, July, 2020. 9 p. URL : <http://www.fao.org/3/cb0552en/CB0552EN.pdf>.

23. Patyka, N.I. & Nartiuk, O.V. (2020). Stan i shliakhy zabezpechennia zainiatosti silskoho naselennia v Ukraini [The status and ways of providing the rural population employment in Ukraine]. *Ekonomika APK*, 9, pp. 49-52. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202009042> [In Ukrainian].

24. Riven poshyrennia bidnosti ta pozbavlennia (depryvaty) sered osib, yaki prozhyvaiut v silskykh domohospodarstvakh, zalezno vid statti ta viku [The prevalence of poverty and deprivation among people living in rural households, depending on gender and age]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].

25. Robocha syla za statti, typom mistsevosti ta vikovymy hrupamy [Labor force by sex, type of area and age groups]. *Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy*. Retrieved from: <http://ukrstat.gov.ua> [In Ukrainian].

26. Ruzhenskyi, M.M. & Ruzhenskyi, M.M. (2021). Modernizatsiia zainiatosti naselennia: zmist ta priorityty [Modernization of employment: content and priorities]. *Ekonomika i derzhava*, 5, pp. 4-7. DOI: 10.32702/2306-6806.2021.5.4 [In Ukrainian].

27. Sytuatsiia na zareiestrovanomu rynku pratsi ta diialnist Derzhavnoi sluzhby zainiatosti [The situation on the registered labor market and the activities of the State Employment Service]. *Derzhavna sluzhba zainiatosti*. Retrieved from: <https://www.dcz.gov.ua> [In Ukrainian].

28. Storonianska, I.Z. & Benovska, L.Ya. (2021). *Ekonomika rehioniv v umovakh koronakryzy ta yii vplyv na podatkovu nadkhodzhenia do mistsevyykh biudzhativ* [Economy of regions in the conditions of the coronavirus crisis: trends of development and their impact on tax revenues of local budgets]. *Ekonomika Ukrainy*, 5, pp. 59-77. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2021.05.059> [In Ukrainian].

29. Khodakivska, O.V., Puhachov, M.I., Patyka, N.I., Shpykuliak, O.H., Mohylnyi, O.M. & Tulush, L.D. (2020). Vplyv Covid-19 na ahraryni sektor ta ahroprodovolchu bezpeku derzhavy [Impact of COVID-19 on the agrarian sector and country's food security]. *Ekonomika APK*, 12, pp. 6-21. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202012006> [In Ukrainian].

30. Tsili staloho rozvytku [Sustainable development goals]. Retrieved from: <https://ukraine.un.org/uk/sdgs/8/key-activities> [In Ukrainian].

31. Shebanin, V. S. & Kormyshkin, Yu. A. (2020). Dyversyfikatsiia vykorystannia trudovoho potentsialu silskykh terytorii [Diversification of labor potential use of rural areas]. *Ekonomika APK*, 8, pp. 6-13. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202008006> [In Ukrainian].

32. Patyka, N., Gryschenko, O., Kucher, A., Hetdak, M. & Raszka, B. (2021). Assessment of the degree of factors impact on employment in Ukraine's agriculture. *Sustainability*, Vol. 13, Issue 2, 564. <https://doi.org/10.3390/su13020564> [In English].

33. Nykolyuk, O., Pyvovar, P., & Zherybor, L. (2019). The level of flexibility of agricultural enterprises in the zhytomyr region. *Scientific Horizons*, 12(85), 3-14. doi: 10.33249/2663-2144-2019-85-12-3-14.

34. Carlos Rodrigues-Garcés, María Julia Fawaz-Yissi & Johana Andrea Muñoz-Soto. (2017). Demographic and labor market transformations in rural areas of Chile. *Acta Agronomica*, vol. 66. No. 2, <http://dx.doi.org/10.15446/acag.v66n2.54918> [In English].

35. Impact of COVID-19 on agriculture, food systems and rural livelihoods in Eastern Africa: Policy and programmatic options. *Food and Agriculture Organization of the United Nations*. July, 2020. 9 p. Retrieved from: <http://www.fao.org/3/cb0552en/CB0552EN.pdf> [In English].

Mohylnyi O. M., Patyka N. I., Hryshchenko O. Yu. *Impact of COVID-19 quarantine restrictions on labor market and rural employment*

The purpose of the article is to assess the impact of restrictive quarantine measures in 2020-2021 related to the spread of the COVID-19 pandemic on the rural labor market, the level of employment and the extent of rural poverty.

Research methods. The basis for the study were general scientific and economic methods, creative heritage of the classical political economy founders, publications of Ukrainian scientists on the impact of quarantine restrictions related to the spread of the COVID-19 pandemic, on social and labor relations in rural areas, regulations, data from the State Statistics Service of Ukraine and the State Employment Service, Internet resources and other sources. The monographic approach was used in the analysis of the employment rate dynamics of the rural population, changes in the labor market and the scale of poverty caused by the lockdowns introduction in 2020-2021. Normative and positive approaches are used to highlight the labor potential of rural areas and opportunities for its implementation in a pandemic. A number of abstract-logical techniques allowed formulating intermediate and final conclusions and proposals.

Research results. The phenomenon of the category "labor" as a process of conscious and purposeful activity on the transformation of natural and economic factors of production in order to meet human needs is considered. The institutional preconditions of spatial differences in the concentration of jobs in rural and urban areas and the deepening of inequality in their development are highlighted. Changes caused by a number of restrictions on economic activity in order to prevent the spread of the COVID-19 pandemic in Ukraine are analyzed, in the field of the rural population employment by age groups, employment status, unemployment among working-age people, the number of employees who received unemployment status, as well as the workload per vacancy registered with the State Employment Service, the dynamics of its provision of services to rural residents.

Public opinion that in the employment and rural labor market due to non-compliance with quarantine restrictions on economic activity, technological features of agricultural production and lower density, the rural population suffers less from quarantine measures is refuted. As a result of the introduction of two all-Ukrainian lockdowns in 2020-2021, the number of employed rural population decreased by 361 thousand people, or by 7%, of them employed - by 198 thousand and self-employed - by 153 thousand. The unemployment rate for this period also increased by 1.7 percentage points, or 11.5%. In April-May 2021, almost 120,000 workers received the status of unemployed dismissed from agricultural, forestry and fisheries enterprises, or one in five of the total in the economy. In addition, the number of applicants for one vacancy in rural areas has doubled, while reducing the financial capacity of the State Employment Service, especially with regard to the implementation of active forms of employment recovery. An integral consequence of quarantine restrictions was the spread of poverty among the rural population and the further social exclusion of people with unprotected self-employment.

Scientific novelty. Methodological approaches to assessing the negative impact of quarantine restrictions related to the spread of the COVID-19 pandemic on rural employment, the rural labor market and the well-being of rural households have been further developed.

Practical significance. The results of the impact of quarantine restrictions on employment and the rural labor market in 2020-2021 may be taken into account when developing measures to support micro and small businesses and self-employed agricultural workers in extreme conditions of society, such as a pandemic. *Tabl.: 3. Figs.: 5. Refs.: 35.*

Keywords: quarantine measures; employment; rural labour market; rural population unemployment; vacancies; incomes of rural households.

Mohylnyi Oleksii Mykolaiovych - doctor of economic sciences, professor, chief research fellow of the department of organization of scientific research and innovation development, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: o.mogilnyi@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>

Patyka Nataliia Ivanivna - doctor of economic sciences, professor, head of the department of socio-economic development of rural areas, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: n_patyka@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0062-7631>

Hryshchenko Olena Yuriivna - head of the sector of research information support, National Scientific Centre "Institute of Agrarian Economics" (10, Heroiv Oborony St., Kyiv, 03127)

E-mail: lena@iae.kiev.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2271-3629>

Могильный А. Н., Патыка Н. И., Грищенко Е. Ю. Влияние карантинных ограничений, связанных с COVID-19, на рынок труда и занятость в сельской местности

Цель статьи - оценить влияние ограничительных карантинных мероприятий 2020-2021 гг., связанных с распространением пандемии COVID-19, на рынок труда в сельской местности, уровень занятости и масштабы бедности сельского населения.

Методика исследования. Основой для исследования стали общенаучные и экономические методы, творческое наследие основателей классической политической экономии, публикации украинских ученых по вопросам влияния карантинных ограничений, связанных с COVID-19, на социально-трудовые отношения в сельской местности, нормативно-правовые акты, данные Государственной службы статистики Украины и Государственной службы занятости, электронные ресурсы и другие источники. Монографический подход использован в процессе анализа динамики уровня занятости сельского населения, изменений на рынке труда и масштабов бедности, вызванных введением локдаунов 2020-2021 гг. Нормативный и позитивный подходы применены для освещения трудового потенциала сельской местности и возможностей его реализации в условиях пандемии. Ряд приемов абстрактно-логического инструментария позволили сформулировать промежуточные и заключительные выводы и предложения.

Результаты исследования. Рассмотрен феномен категории «труд» как процесса сознательной и целенаправленной деятельности на преобразование природных и экономических факторов производства с целью удовлетворения потребностей человека. Выделены институциональные предпосылки пространственного различия в концентрации рабочих мест в сельской и городской территориях и углубление неравенства в их развитии. Проанализированы изменения, вызванные рядом ограничений на экономическую деятельность с целью предотвращения распространения на территории Украины коронавируса COVID-19, в сфере занятости сельского населения по возрастным группам, статусу занятости, уровню безработицы среди лиц трудоспособного возраста, численности работников, которые получили статус безработного, а также нагрузку на одно вакантное место, зарегистрированное в Государственной службе занятости (ГСЗ), динамику предоставления ею услуг жителям сельской местности.

Опровергнуто общественное мнение о том, что в сфере занятости и рынка труда в сельской местности из-за несоблюдения карантинных ограничений на экономическую деятельность, технологические особенности аграрного производства и низкую плотность, сельское население меньше страдает от карантинных мероприятий. Вследствие введения двух всеукраинских локдаунов 2020-2021 гг. количество занятого сельского населения сократилось на 361 тыс. чел., или на 7%, из них работающих по найму - на 198 тыс. и самозанятых - на 153 тыс. человек. Уровень безработицы за указанный период также вырос на 1,7 п. п., или до 11,5%. В апреле - мае 2021 г. статус безработных, уволенных с предприятий сельского, лесного и рыбного хозяйства, получили почти 120 тыс. работников, или каждый пятый от общего итога в экономике. Вдвое возросло количество претендентов на одну вакансию в сельской местности, при одновременном сокращении финансовых возможностей ГСЗ, особенно по отношению активных форм возобновления занятости. Интегральным след-

ствием карантинных ограничений стало распространение масштабов бедности среди сельского населения и дальнейшее социальное отчуждение лиц с незащищенной занятостью.

Элементы научной новизны. Получили дальнейшее развитие методические подходы к оцениванию негативного воздействия карантинных ограничений, связанных с COVID-19, на сферу сельской занятости, рынок труда в сельской местности и благосостояние сельских домохозяйств.

Практическая значимость. Результаты воздействия карантинных ограничений на состояние занятости и рынка труда в сельской местности 2020-2021 гг. могут быть учтены во время разработки мероприятий по поддержке микро- и малого предпринимательства и самозанятых лиц аграрной сферы в экстремальных условиях жизнедеятельности общества, подобных пандемии. Табл.: 3. Илл.: 5: Библиогр.: 35.

Ключевые слова: карантинные мероприятия; занятость; рынок труда в сельской местности; безработица сельского населения; вакансии; доходы сельских домохозяйств.

Могильный Алексей Николаевич - доктор экономических наук, профессор, главный научный сотрудник отдела организации научных исследований и инновационного развития, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: o.mogilnyi@gmail.com

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0002-9802-1701>

Патыка Наталия Ивановна - доктор экономических наук, профессор, заведующая отделом социально-экономического развития сельских территорий, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: n_patyka@ukr.net

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-0062-7631>

Грищенко Елена Юрьевна - заведующая сектором информационного обеспечения исследований, Национальный научный центр «Институт аграрной экономики» (03127, г. Киев, ул. Героев Оборона, 10)

E-mail: lena@iae.kiev.ua

ORCID iD <https://orcid.org/0000-0003-2271-3629>

Стаття надійшла до редакції 14.04.2021 р.

Фахове рецензування: 20.04.2021 р.

Бібліографічний опис для цитування:

Могильный О. М., Патыка Н. И., Грищенко О. Ю. Влияние карантинных ограничений, пов'язаних із COVID-19, на рынок праці та зайнятість у сільській місцевості. *Економіка АПК*. 2021. № 4. С. 51 – 67. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202104051>

Mohylnyi, O.M., Patyka, N.I. & Hryshchenko, O.Yu. (2021). Vplyv karantynnykh obmezhen, pov'iazanykh iz COVID-19, na rynek pratsi ta zainiatist u silskii mistsevosti [Impact of COVID-19 quarantine restrictions on labor market and rural employment]. *Ekonomika APK*, 4, pp. 51 – 67 [In Ukrainian]. <https://doi.org/10.32317/2221-1055.202104051>

* * *

Новини АПК

У 2021 році зросте виробництво продукції вирощування птиці та свиней - Юрій Лупенко

За прогнозом науковців Інституту аграрної економіки, зменшення виробництва валової продукції тваринництва у 2021 році складе лише -0,5% проти -3,1% у 2020 році, поінформував директор Національного наукового центру «Інститут аграрної економіки» академік НААН **Юрій Лупенко**, презентуючи чергову розробку наукового колективу установи «Прогноз виробництва сільськогосподарської продукції в Україні у 2021 році (березень 2021 року)».

Торік спад відбувся майже по усіх видах продукції тваринництва, крім продукції вирощування овець і кіз (приріст на 0,7%), нагадав науковець.

За його словами, у 2021 році стримування темпів спадної тенденції в галузі забезпечується переважно збільшенням обсягів вирощування птиці (+1,4%) та свиней (+0,5%). При цьому виробництво яєць збережеться на рівні 2020 року.

Найбільший спад проти минулорічних показників прогнозується на виробництві вовни (-6%), молока (-2,6%), продукції вирощування великої (-2,4%) та малої рогатої худоби - овець та кіз (-2,8%), інших тварин (-3,5%).

Виробництво молока очікується на рівні 9,0 млн т проти майже 9,3 млн т торік., продукції вирощування тварин та птиці - 3,39 млн т проти 3,37 млн т, яєць - 16,2 млрд шт., вовни - 1,5 тис. т (1,6 тис. т).

Динаміка обсягів виробництва продукції тваринництва зумовлена триваючим спадом поголів'я тварин, який продовжиться у 2021 році внаслідок хронічної збитковості більшості видів продукції галузі, а також зменшенням дохідності виробництва молока у сільських домогосподарствах. Зупинення цього спаду, поряд з нарощуванням продуктивності тварин і птиці, є головними чинниками стабілізації обсягів виробництва в галузі, підсумував Юрій Лупенко.

Пресслужба ННЦ «Інститут аграрної економіки»